

Etica gîndului

OVIDIU
PECICAN

Oricine a frecventat cît de puțin filosofia și practicile mistice orientale – de la yoga la zen, qigong și taijiquan – știe că în aceste zone, unde demersurile minții se întâlnesc de minune cu cele ale trupului, se face o distincție clară între gîndurile care te străbat neîncetat (precum niște fulgurații) și de care pare dificil să te debarasezi, pe de o parte, și meditația focalizată într-un punct contemplat mental îndelung, întru deplină liniștire a sufletului și regenerare a forțelor și energiilor personale. În Occident zgura gîndirii a dobîndit chiar un nume propriu, de cînd psihologia se ocupă de ele. În virtutea acestei abordări științifice, deșeurile acelea, fluidul neîncetat de „gîndeme“ disparate a dobîndit un statut propriu, ele numindu-se ruminatii. Frămîntare obsesivă de idei, persistența și recurența unor teme obsesive, meditare nesfîrșită pe o singură temă – fără vreun catharsis eliberator –, ruminatia (derivată sarcastic de la vocabula ce descrie „rumegarea“ ierbivorelor) pare să fie o stare a

minții în care subiectivitatea, eul, identitatea personală nu este în acțiune, ci mai degrabă pradă unei acțiuni interioare istovitoare, devenind din subiect obiect, „pradă“.

Nu în acest sens înțelegea Marin Preda să vorbească despre *Viata ca o pradă*, în cartea lui de memorii autorul trimițînd mai degrabă la postura de victimă a istoriei, de sacrificat într-o vînătoare unde rolurile s-au distribuit dinainte, asimetric. Dar sintagma s-ar potrivi de minune tumultului de însemnări de jurnal ale lui Franz Kafka, fulgurațiilor prozastice ale acestuia, ca și majorității paginilor lui James Joyce, autor captivat de ideea de a urmări fluxul gîndirii neexternalizat în cuvinte rostite (în *Ulise*, cel puțin).

Kafka știa că asemenea materiale adiacente scrisului literar, multe dintre ele avînd valoarea de document al unei stări de spirit, fie și trecătoare, și ajutîndu-l, poate, să își redobîndească un acord precar cu sine însuși, nu ar trebui să vadă vreodată lumina tiparului. Cu ultimele eforturi, înainte de a muri, el l-a rugat pe prietenul lui, Max Brod, să arunce în foc noianul de hîrtii amestecate, de unde acesta, asumîndu-și riscul trădării ultimei dorințe a prietenului decedat, le-a salvat cu scuza – validă – a salvării unei opere prețioase, fie ea și nearticulată integral, mai mult postumă decît antumă. Cîștigul încălcării flagrante a dorinței testamentare a bietului Franz se cunoaște după numărul traducerilor, edițiilor și tirajelor scrierilor sale. Dar nu trebuie uitat că, dacă istoria literaturii universale a secolului al XX-lea cu-

prinde nume precum cel al maestrului delicat și astenic al literaturii austriece, al lui Joyce sau al lui Proust, acest lucru se datorează valorizării literare de mare calibru a fluxurilor și refluxurilor gîndirii nesupravegheate, necenzurate și neordonate logic. Această renunțare la rigorile clasice ale ordinii și contururilor perfect definite, la secțiunea de aur și la sobrietatea coloanelor templelor grecești venea în consonanță cu teoretizări datorate lui Henri Bergson, lui Sigmund Freud și lui Carl Gustav Jung, avînd de a face și cu o *forma mentis* exprimată de fizicieni precum Einstein și Heisenberg. Ea consfințea descoperirea și aducerea în atenție, „la suprafață“, a infinitului mic cam în același timp cu redimensionarea celui mare, prin teoria relativității – ilustrată cumva de Lawrence Durrell în *Cvartetul Alexandria* – și alte teorii conexe ori derivate.

A început astfel o epocă agilă în a revaloriza frugalul, marginalul, subperceptivul, imperfectul, fragmentarul. Una în care căutarea prin unghere, printre boarfe străvechi, puse alandala, a fost ridicată de curente întregi (suprerealismul, avangarda în general, post-modernismul) la rang de metodă. Ea corespunde, fără îndoială, dispersiei sufleteste ce a însoțit secularizarea și laicizarea societății în modernitate, dar aduce și noutatea unei adînciri a sondajelor în uman. Spunînd acestea, recunosc fără ezitări partea de glorie și pe cea de ajustare și adecvare la epocă a gîndirii și artei ultimului secol. Rămîne însă

această stare de spirit, această mentalitate și întruchipările culturale căreia ea le dă naștere un fapt definitiv de civilizație? S-a pierdut cu totul vechea coerență, sînt limpezimea și acuratețea definitiv sacrificate? Nu apar, printre atîtea deșeuri și dizarmonii, continuități formale și de atitudine cu armonia pierdută și nu poate fi ea reinventată?

Greu de spus în acest moment dacă sîntem în fața unui „nu“ sau a unui „da“. Însă lucrurile ca atare sînt o realitate, iar raportarea oamenilor de cultură la ele sînt o alta. Sub somațiile coplesitoare prilejuite de grozăviile războaielor, de spectrele unor boli ireversibile și de strigoii sărăciei avem oare dreptul să uităm cu totul imperativul artei și culturii de a lumina genunile străbătute de om și de a abandona pînă și ultima speranță? Pare de domeniul evidenței că pînă și eticile cele mai exigente conțin, pe lîngă atîtea drastice condamnări pentru abaterea de la normă, și enunțuri privind norma însăși, care sînt subsumate unor valori pozitive. S-ar cuveni, poate, ca în operele autorilor majori – pictori, sculptori, dar mai ales gînditori și artiști ai cuvîntului – ruminatiile să dea un pas îndărăt, lăsînd un loc cît de mic limpezimii gîndului și frumuseții neocultate a minții, imaginației și trăirii. Dacă însă un asemenea proiect ține de întoarcerea la o etică veche sau de formularea uneia noi, în numele unui optimism ce nu exprimă decît forța vitală a unui reazem mai profund, aceasta este o altă chestiune.